

Sumonyi Zoltán

A nyelv mélyebb rétege

Alekszandr Blok / Alexandre Blokh / Jean Blot

Alekszandr Blokkal 1992 szeptemberében találkoztam először Budapesten, a Magyar PEN Club által szervezett nemzetközi konferencián, amely konferencia *„A szabadság dzsungelében"* címen tanácskozott. (Úgy tudom, hogy a hazai helyzetet pontosan leíró cím és a tanácskozássorozat ötlete Konrád Györgytől származott, aki akkor a PEN nemzetközi elnöke volt.)

Az, hogy találkoztam Blokkal, enyhe túlzás; láttam az emelvényen, hallottam beszélni, de nem kerültem a közelébe. Franciául tartotta az előadását, mindenkivel franciául beszélt, s szinte ki sem lehetett mozdítani Konrád és Hubay mellől. Elegáns, magas, arisztokratikus jelenség volt, biztos voltam benne, hogy a nagy orosz szimbolista költő, Alekszandr Blok rokona, aki a húszas években családjával együtt emigrált Párizsba. Hogy franciául ír, és Jean Blot néven publikál, ez nem cáfolná a rokonságot, hiszen a Blok név már foglalt az irodalomban.

Tíz évvel később, amikor a Magyar PEN Club Illyés- centenáriumi ünnepségét ügyvezető elnökként együtt szerveztem Benyhe János főtitkárral, a francia küldöttséget Alekszandr Bok elnök és Sylvestre Clancier főtitkár vezette. Négyen ültünk egymás mellett az előadói emelvényen, de mert Blok nem jött el a Gellért Szállóbeli vacsorára, nem tudtam kifaggatni orosz gyökereiről. S hogy egyáltalán beszél-e oroszul.

(Egy régi, párizsi emlékkel teszteltem volna. A hetvenes évek közepén hivatalos kiküldetésben jártam a francia rádiónál (ORTF), s egyik este a szállodámhoz közeli étteremben vacsoráztam. A bokszokat apácarács választotta el egymástól, s egyszer csak azt hallom a mögöttem lévő rács mögül, hogy *„bugytye dobri, gorcsícu, moj knyáz"!* Vagyis hogy kérem, adja ide a mustárt, hercegem. Négy elegáns idős úr ült mögöttem, s minthogy orosz herceggel addig csak Tolsztoj regényeiben találkozhattam, átmentem hozzájuk. Udvarias kíváncsisággal fogadtak, különösen, miután megtudták, hogy nem is orosz, hanem magyar vagyok, ráadásul Budapesten élek. Közben kiderült, hogy a herceget, akitől a mustárt kérte a szemben ülő öregúr, Juszupovnak hívják. De nem Félix Juszupov, akinek szentpétervári palotájában megölték Raszputyint, hanem az unokaöccse.)

2002 után majdnem mindegyik PEN-kongresszuson összefutottam Blokkal. De csak rövid, udvarias üdvözlés, semmi több. Legutóbb 2009-ben, a linzi kongresszuson. Szinte semmit nem változott, nyolcvanhat évesen is egyenes, szikár, elegáns úr, a francia PEN tiszteletbeli elnöke. Akkor már tudtam, hogy csak névrokona a költőnek, hogy Moszkvában született, és egészen kicsi gyerekként került Franciaországba.

A tanácskozás harmadik vagy negyedik napján négy-öt autóbuszba terelték a résztvevőket, hogy kikapcsolódásul megnézzük Alsó-Ausztria néhány nevezetességét. Kellemetlen, esős októberi nap volt, és amikor délután megálltunk Mauthausenben, az egykori koncentrációs tábor bejáratánál, dideregve és deprimáltan léptünk be az erődítmény kapuján. A tábor „főterén" elhelyeztük az Osztrák és a Nemzetközi PEN koszorúit az áldozatok emlékkövénél, végigjártuk a különböző nemzetek emlékműveit, a kőfejtőt, a barakkokat, végül a krematóriumot.

Én, szokás szerint hosszabban nézelődve, elmaradtam a csapattól, s amikor beléptem a krematóriumba, csak Blokot láttam a kemence mellett, mereven nézett egy hosszú márványlapú asztalt. Aztán felém fordult, és mondott valamit. *„I am sorry"*, mentegetőztem, sajnos, nem tudok franciául. Azonnal angolra váltott. Tudod, mondta, nem is ez a kemence a legborzasztóbb, ilyet már láttam. Hanem itt ez a márványlap, fölötte a vakító műtőlámpával! Ez mire kellett? És láttad a falut a busz ablakából? Csupa csinos, takaros ház, piros virágokkal az ablakokban! Ezek már 1938-ban is itt álltak, ilyen takarosan. És a lakóik boldogan éltek a virágos ablakok mögött. Kétszáz méterre a kerítéstől. Tudod, ez a borzalmas az egészben.

A többiek már néhány lépcsőfokkal lejjebb egy nagyobb teremben zsúfolódtak össze, s mi is utánuk mentünk. Olyan szorosan álltunk, hogy amikor Blok fölnézett a mennyezetre, és meglátta a rengeteg zuhanyrózsát, éreztem, hogy megborzong. *„Úzsász!"* – Szörnyű, suttogta oroszul.

2019. szeptember 22. (Konrád György temetése napján.)